

JAGEN IN NEDERLAND

Een jager heeft achting voor het wild en eerbiedigt en behoedt derhalve het wild en zijn verblijfplaatsen. De jacht moet voor hem die haar wil uitoefenen, een reden zijn tot zelfdiscipline en leert hem de vrijheid in de natuur te waarderen en te respecteren en brengt hem tot verbondenheid met haar.
(Michaëlis, 1967)

SIEBREN SIEBENGA

Jagen in Nederland

EEN BOEK VOOR JAGERS EN NIET-JAGERS

NOORDBOEK

Siebren Siebenga (1951) is geboren en getogen in Friesland. Na de middelbare school studeerde hij biologie aan de Rijksuniversiteit te Groningen. In zijn vrije tijd vertoeft hij veel in het veld, waar hij ook jaagt, vist en jarenlang naar kievitseieren heeft gezocht.

© 2019 Siebren Siebenga

Boekverzorging: Robert Seton

Foto's omslag: Siebren Siebenga

Drukwerk: printsupport4u

NUR 430

ISBN/EAN: 978-90-5615-559-9

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

www.noordboek.nl

Inhoud

Een woord vooraf	7
1. Jacht, rentmeesterschap, beheer en duurzaamheid	9
2. Jagen, dat gaat zo maar niet	14
3. Plezierjacht?	17
4. De wilde eend, van mooie vogel tot fijn wildbraad	21
5. Hazendrijfjacht, is dat nog wel van deze tijd?	31
6. Konijnen, van plaag tot zorgenkindje	39
7. Fazanten, van gefokt naar wild	48
8. Houtduiven – grote aantallen schadelijk voor de landbouw	54
9. Jagers: Heren van stand of Jan Modaal?	62
10. Jagers zijn hondenuitdrijvers	68
11. Ontmoeting op het strand	74
12. Dierenwelzijn vraagt dikwijls om ingrijpen	77
13. Oostvaardersplassen, een verhaal apart	81
14. De opmars van de wilde ganzen	86
15. Reeën, beheren of creperen?	106
16. Edelherten in het vizier	120
17. Wild zwijn, van schadelijk wild naar beschermd dier	128
18. Damherten, eerst verguisd, later beschermd	141
19. Als de vos de passie preekt ...	152
20. Kraaiachtigen, altijd gekleed in het zwart	165
21. Weidelijkheid, jachtgebruiken en het wild na het schot	170
22. Ambachtelijke jachtvormen	178
23. Eerst ontkennen, dan erkennen	189
Geraadpleegde bronnen	195
Fotoverantwoording	199

Een woord vooraf

Wat beweegt iemand om een boek te schrijven over een veelbesproken thema als de jacht? Een boek dat ook nog eens niet primair is bedoeld voor jagers, maar meer voor mensen die niet jagen, voor de geïnteresseerde leek die al wel het een en ander weet over de jacht maar ook te maken krijgt met vooroordelen die veelal te maken hebben met een gebrek aan kennis van zaken. In die leemte wil dit boek voorzien.

Vaak is te horen dat de jacht er mede voor zorgt dat er weinig wild in de natuur overblijft. Dat is een misvatting. Er wordt al sinds mensenheugenis gejaagd en er is nog steeds wild. En de jager is de laatste die ervoor verantwoordelijk zou willen zijn dat de wildstand afneemt. Al was het maar uit welbegrepen eigenbelang. Hij wil immers het volgende jaar weer jagen en is daarom zuinig op zijn wild. De hazen groeien niet uit de boerenkool.

Jacht en natuurbescherming zijn, ofschoon dat wellicht niet zo voor de hand lijkt te liggen, geen onverenigbare begrippen. Hoewel er tijdens de jacht dieren worden gedood, hebben jagers wel degelijk oog voor het beschermen en in stand houden van de diersoorten waarop wordt gejaagd. Ze zijn betrokken bij het beheer van soorten zoals ree, edelhert, damhert, wild zwijn, vos en gans. Er is maatschappelijke discussie gaande over het al dan niet ingrijpen in de populaties van deze soorten. Daarom worden in dit boek ook de gevolgen van het achterwege laten van beheer geschetst.

Door het beschrijven van een aantal jachtervaringen geeft de schrijver iets prijs van zijn eigen beleving en wordt de lezer even 'megenomen' op jacht. Door deze sfeertekeningen wordt duidelijk dat jagen meer is dan het doodschieten van een dier. Aan de ene kant ligt die meerwaarde in de traditie, maar er komen zeker ook eigentijdse inzichten aan bod.

In dit boek doet de schrijver een poging om een aantal misverstanden uit de weg te ruimen en meer begrip te kweken voor de

jacht. Iedereen mag voor of tegen de jacht zijn, maar die mening moet wel gebaseerd zijn op kennis. Jagers houden zich bezig met het schieten van wild maar dan wel om het zelf op te eten, wat op zich een duurzame manier van voedselvergarig is. Maar ze zetten zich ook in voor het verbeteren van het leefmilieu van het wild, het beheer van diersoorten en het voorkomen en bestrijden van schade die dieren aanrichten aan landbouwgewassen. Al deze aspecten zijn onderdeel van de jacht en komen in dit boek aan de orde.

Siebren Siebenga

1.

Jacht, rentmeesterschap, beheer en duurzaamheid

In het wildseizoen, de tijd van vallende blaadjes, boswandelingen en knappend haardvuur, staan in menig restaurant weer smakelijke wildgerechten op het menu. En ook het kerstmenu is niet compleet zonder een stukje haas, wilde eend, ree, zwijn of gans. In de volksmond vallen al deze diersoorten onder wild. In jagerskringen is dat anders. Onder echt wild worden alleen de vrij bejaagbare soorten verstaan, zoals haas en wilde eend. De andere soorten worden alleen geschoten (en gegeten!) in het kader van beheer en schadebestrijding en worden daarom niet-wild genoemd.

Veel mensen gaan ervan uit dat jacht en natuurbescherming onverengbare begrippen zijn. Het doden van dieren zou strijdig zijn met bescherming. Hoewel de jager er weliswaar niet op uit is om ieder individueel dier te beschermen – hij schiet immers hazen en fazanten – is hij altijd bezig om de wildstand op peil te houden, de soort te beschermen. Daartoe neemt hij maatregelen, die bijeengenomen onder de noemer ‘wildbeheer’ vallen. De tegenstrijdigheid tussen jacht en natuurbescherming is dan ook minder groot dan wel wordt aangenomen. Integendeel, ze liggen in elkaars verlengde.

DE JAGER HEEFT HET NIET VOOR HET ZEGGEN

Decennialang waren de regels voor het jagen vastgelegd in de Jachtwet. Die wet ging uit van een integratie van de belangen van de

landbouw, de natuurbescherming en de jacht. De jager moest bij de uitoefening van de jacht rekening houden met die belangen. Met de invoering van de Flora- en faunawet in 2002 is er veel veranderd. De zeggenschap over de jacht is nu grotendeels bij de jagers weggehaald. Alleen wanneer het gaat om hazen, eenden, konijnen, houtduiven en fazanten – de wildsoorten dus – heeft de jager nog iets te vertellen. Hij mag deze soorten bejagen, maar moet wel zorgen voor een balans tussen het voorkomen van schade aan landbouwgewassen en instandhouding van die wildsoorten. Als er te veel van een bepaalde soort is, moet de jager het aantal inperken. Daarin heeft hij een wettelijke verantwoordelijkheid. Als er van een soort onvoldoende zijn wordt er niet op gejaagd, maar richt de jager zich voor zover mogelijk op het verbeteren van de stand van die wildsoort. Het onderhoud aan houtwallen en perceelranden zijn daar voorbeelden van.

De overheid bepaalt of afschot van andere dieren, zoals reeën, wilde zwijnen, kraaien, vossen en ganzen nodig is. Provincies kunnen een ontheffing of vrijstelling op het verbod om dieren te doden verlenen op basis van een door diezelfde overheid goedgekeurd faunabeheerplan. Zo'n plan wordt gemaakt door een faunabeheereenheid. Dit is een samenwerkingsverband waarin beheerders van natuurterreinen, boeren, particuliere grondeigenaren en jagers in de hoedanigheid van jachthouder zitting hebben. Nederland telt twaalf van die faunabeheereenheden.

Er kunnen verschillende redenen zijn om ontheffing of vrijstelling te verlenen of zelfs een opdracht te geven voor het doden van dieren. De Flora- en faunawet noemt verkeersveiligheid, populatiebeheer, schade aan flora en fauna en ernstige schade aan landbouwgewassen. Daarbij geldt wel altijd de voorwaarde dat de betreffende diersoort niet in zijn voortbestaan mag worden bedreigd. Duurzame instandhouding van de diersoorten staat voorop. In de nieuwe Wet Natuurbescherming (2017) is deze systematiek overgenomen.

VOORLICHTING OVERHEID SCHIET TEKORT

Wildbeheer door middel van afschot van bijvoorbeeld wilde zwijnen, reeën en ganzen vindt plaats op basis van een provinciale ontheffing. De uitvoering van dat beheer is in handen van de driehonderd lokale samenwerkingsverbanden van jagers: de wildbeheereenheden. Daarnaast kan de rijksoverheid een landelijk geldende vrijstelling verlenen voor het doden van dieren. Dat is bijvoorbeeld het geval bij zwarte kraaien en vossen. Het is daarbij dus niet de jager die bepaalt of er moet worden ingegrepen, maar de overheid. Vervolgens is het de grondgebruiker die aangeeft of er op zijn grond van de ontheffing of vrijstelling gebruik wordt gemaakt. De beslissing over het al dan niet overgaan op afschot wordt dus zeer zorgvuldig genomen. De jager is daar als uitvoerder van het overheidsbeleid bij betrokken. Over deze rol van de jager is veel onwetendheid. Aan goede voorlichting hierover ontbreekt het. Niet iedereen weet dat wanneer er ganzen, wilde zwijnen of reeën zijn gedood, deze niet in de kadaverbak worden afgevoerd voor destructie maar worden geconsumeerd. Zo wordt een ree, ook al is deze van de wildlijst geschrapt, toch nog altijd als wild aangemerkt, namelijk op de menukaart. En staan mensen in de rij voor een pakketje edelhertenvlees.

WISE USE

Jagers mogen binnen hun 'eigen' jachtveld alleen in het jachtseizoen op de vijf eerder genoemde wildsoorten jagen. In het voorjaar en de zomer, wanneer er jongen worden geboren, wordt er niet gejaagd. Het jachtseizoen valt in de herfst en de winter, wanneer het wild weerbaar is en geen jongen meer heeft te verzorgen. De jager bepaalt hoeveel hazen en fazanten hij dan op verantwoorde wijze kan schieten. De ervaring leert dat hij zorgvuldig met het wild omgaat. Enerzijds uit eigenbelang. Hij heeft er baat bij dat er voldoende wild zal zijn om te blijven jagen. Anderzijds omdat hem tijdens de jachtopleiding is geleerd dat het vanuit ecologisch gezichtspunt niet verantwoord is meer dieren te doden dan er jaarlijks aan jongen bijkomen.

Het is niet mogelijk om een haas of snoekbaars te eten zonder die eerst te doden

Bovendien is de jager er wettelijk aan gehouden een redelijke wildstand te handhaven. Het op deze wijze oogsten uit datgene wat de natuur oplevert, kan daarom als duurzaam worden beschouwd. Dit heet met een internationaal aanvaard begrip 'wise use': het verstandig gebruik van wat de natuur oplevert. Het schieten van een haas is te vergelijken met het vangen van een snoekbaars. Ze belanden

allebei uiteindelijk in de pan. Los van beheer en schadebestrijding is dit ook de enige steekhoudende reden om een dier te doden. De keuze die jager en visser maken om dat te doen en om het dier vervolgens op te eten is er een. Die van de dierenbeschermers om dat niet te doen is een andere. In een democratie zijn beide keuzes legitiem en acceptabel, zolang de gemeenschappelijke noemer 'natuurbehoud' maar in het oog wordt gehouden.

Eten en gegeten worden is een natuurlijk gegeven. Wel is het zaak ervoor te zorgen dat de stand van de diersoorten waarop wordt gejaagd en gevist niet door dat jagen en vissen wordt aangetast. Wanneer aan die eis van goed rentmeesterschap wordt voldaan, zijn er geen ecologische beletselen voor het schieten van een haas of het vangen van een snoekbaars.

2.

Jagen, dat gaat zo maar niet

Wie meent dat een jachtakte wel even bij het postkantoor kan worden gehaald en een geweer gewoon in de winkel gekocht, heeft het mis. Er gaat heel wat aan vooraf om te kunnen en mogen jagen.

Allereerst is een jachtakte vereist. Die wordt door de politie pas afgegeven als de aanvrager kan aantonen dat hij achttien jaar of ouder is, met goed gevolg het jachtexamen heeft afgelegd, een bewijs van goed gedrag kan overleggen, een jachtongevallenverzekering heeft afgesloten en kan aantonen dat hij gerechtigd is de jacht uit te oefenen. Bovendien mag hij geen strafblad hebben.

Een belangrijk onderdeel hierin is de jachtopleiding. Om het jachtexamen met succes te kunnen afleggen, is het nodig de jachtcurcus te volgen. Deze wordt verzorgd door de Stichting Jachtopleidingen Nederland en bevat een theoretisch en een praktijkdeel. De cursus maakt de kandidaat-jager wegwijs in de bejaagbare wildsoorten en de andere diersoorten waarmee hij in aanraking kan komen bij de uitvoering van beheer en schadebestrijding. Daarnaast eist de overheid van de jager een grote hoeveelheid wetskennis, kennis van jachtwapens, jachtmethoden, ecologie, wildziekten, jachthonden, landbouwgewassen en de verzorging van het geschoten wild. Het praktijkgedeelte voorziet in het veilig leren omgaan met jachtgeweren en kogelbuksen en het leren schieten. Het oefenen vindt plaats op kleiduivenschietbanen.

Voor de jacht op kleinwild zoals hazen, fazanten en watervogels zoals wilde eenden en ganzen wordt een hagelgeweer gebruikt. Dit is wettelijk voorgeschreven. Een hagelgeweer bevat twee patronen, waarin enkele tientallen hagelkorreltjes van staal of bismuth zitten. Het vroeger gebruikte bodemverontreinigende lood is vanuit

het oogpunt van milieu en dierenwelzijn niet meer toegestaan. Op een afstand van ongeveer dertig meter heeft een schot hagel een diameter van ongeveer veertig centimeter. Een eend of haas wordt daardoor tegelijkertijd door meerdere hagelkorrels getroffen. Op een vliegende eend of lopende haas heeft een hagelschot een zodanige shockwerking dat het dier, mits het goed wordt geraakt, direct dood is. Voor grotere dieren als reeën, herten en wilde zwijnen moet een zwaar kaliber kogelbuks worden gebruikt. In een kogelpatroon zit maar één enkele kogel. Door het gebruik van een richtkijker kan de kogel heel nauwkeurig in de hartstreek van het stilstaande dier worden geplaatst, het zogenoemde bladschot. Het dier is dan op slag dood. Konijnen en zwarte kraaien worden zowel met het hagelgeweer als met de kleinkaliber (.22) kogelbuks bejaagd.

Belangrijk is ook het schatten van de afstand. Schieten op een stuk wild dat te dichtbij is levert weliswaar een dodelijk schot op, maar verandert het in een 'gehaktbal', waar weinig culinair genoeg aan te beleven valt. Het op te grote afstand schieten is als je het hebt over dierenwelzijn een doodzonde en levert alleen maar aangeschoten wild op dat onnodig moet lijden. In jagerskringen noemt men dergelijk dieronvriendelijk gedrag onweidelijk.

De jachtopleiding neemt al gauw één à twee jaar in beslag. Om te mogen jagen moet men alle onderdelen van het examen met succes hebben afgelegd. De drempel is daardoor redelijk hoog. Zit het jachtdiploma eenmaal in de binnenzak, dan moet er nog een jachtveld worden gevonden. Want de wet schrijft voor dat iemand pas bevoegd is om te mogen jagen wanneer hij het 'recht om te jagen' heeft verkregen op minimaal 40 hectare grond. Dit recht behoort toe aan de eigenaar van de grond. Hij kan dit recht, ook wel het 'genot van de jacht' genoemd, verhuren. Zodoende heeft iedere jager zijn 'eigen' jachtveld, waarbinnen alleen hij is gerechtigd om te jagen. Hier ligt een groot verschil met de sportvisserij. Met een visakte is het toegestaan om in vrijwel alle wateren in Nederland te vissen. Bij het jagen is dat dus anders en veel strenger geregeld.

Bij het aangaan van zo'n jachthuurovereenkomst, die minimaal zes en maximaal twaalf jaar geldig is, mag de jager op wildsoorten als hazen, wilde eenden en konijnen jagen. Ook is hij verantwoordelijk voor de schade die dit wild kan aanrichten aan landbouwgewassen: hij is er wettelijk toe verplicht die schade tijdig te bestrijden. Voor de jager is het dus altijd schipperen tussen zijn eigen jachtbelang en het belang van de boer met betrekking tot het in stand houden van de wildsoort. Daarnaast kan hij worden ingeschakeld bij het beheer van reeën en vossen en bij het bestrijden van schade door ganzen en zwarte kraaien.

Een voordeel van deze 40-hectare-regeling en de jachthuurovereenkomst met een minimale looptijd van zes jaar is dat de jager een weloverwogen plan van aanpak kan maken met betrekking tot de uitoefening van de jacht en het aantal te schieten dieren. Overigens zijn de meeste jachtvelden aanmerkelijk groter dan 40 hectare, vaak gaat het om een veelvoud daarvan. Een groter jachtveld heeft zo zijn voordelen. De jager hoeft bij zijn jachtplanning dan veel minder rekening te houden met wat zijn buurjagers doen. Bij een klein jachtveld is dat wel aan de orde. Wild houdt zich immers niet aan jachtveldgrenzen. Wanneer aan alle vereisten is voldaan, kan de jachtakte worden verleend maar moet er nog wel een geweer worden aangeschaft. Het unieke serienummer van dat wapen wordt vervolgens door de politie vermeld op de jachtakte. De jachtakte dekt dus het in bezit hebben van dat wapen. Thuis moet de jager zijn wapen en de bijbehorende munitie apart in een wapenkluis opbergen. Of dit op de juiste manier gebeurt wordt ieder jaar door de politie gecontroleerd. Het aanvragen van een jachtakte is eveneens een jaarlijks terugkomende gebeurtenis. Op die manier houdt de politie zicht op eventuele gewijzigde omstandigheden. Jagen, daar komt dus heel wat bij kijken, dat gaat, zeer terecht, zo maar niet.